

ՓՈՌՔՐԻԿ ՄՈՆԱՑԻՆ

ԿԱՂԱՆԴԵԱՆ ՁՈՒՐ

Կաղանդ «Պապան» ահա եկաւ,
 Շատ պարզներն նա մեզ բերաւ,
 Ուրախ զբարթ մեզ հոտ ժողովեց,
 Այս հրեկոյ փոքրիկ և մեծ.

Եւ ինձ ըսաւ. «Ո՛րք ես Սօնա,
 «Եկհուր, հրգէ, ցատկէ, խընդա»,
 «Տա՛ր ամենուն սիրոյ ողջոյն»
 «Եւ կաղանդի համբոյն սիրուն»:

Ո՛ղջ լեր մայրիկ, ո՛ղջ լեր հայրիկ,
 Դուք ալ «տէտէս» իմ անուշիկ
 Եւ նազելի մօրաքորիկ
 Եւ դուք որ կաք մեր բոլորտիք.

Ձեզ ամենքնուդ տա՛մ համբուրիկ,
 Շատ կ'աղօթեմ սըրտով գողտրիկ,
 Որ ողջ առողջ և երջանիկ,
 Շատ տարիներ մեզ հետ ապրիք.

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՃԻ
 ՆԻ. Ա. Մ. Ռաֆայէլ, վրձնէ.

ԱՅԼԵՒԱՅԼԻ

ՍՏԵՓԱՆ ԷՖԷՆՏԻ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆԻ

ՅՈՐԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒՒ

Ստեփան Կուրտիկեանի անունը մին է
 այն անուններէն որուն առջև ամէն Հայ
 կանգ կ'առնէ մեծարանքով և երկրպագ
 սիրով: Եւ ճիշդ ասոր համար է, որ երբ
 Պոլսական հայ թերթերը հրատարակեցին
 թէ Ազգին ներկայացուցիչներն որոշեցին
 յարգանքի պաշտօնական ցոյցով մը պօ-
 նախարար իր հանրային գործունէութեան
 45ամեայ յորեւանը, ամէն ոք բնածին
 զգացումով մը ծափահարելի գտաւ այդ
 որոշումը: Այս ջերմ համակրութեան ան-
 կեղծ ձայնը, զրեթէ կէս դարու խորէն կու-
 զար և կ'երթար բազմավաստակ Հայ Դու-
 ժիչի մը՝ որ մեր ցեղին պարծանքներէն

մէկն է: Բազմապէս իրեն համար քաղցր
 պարտք կը համարի այդ այնքան սիրուած
 ուսուցչին ու գրագէտին կեանքն ու հան-
 դային գործունէութիւնը գէթ հարեանցի
 կերպով պատկերացնելու իր ընթերցող-
 ներուն, շնչաշու համար այն միջ յար-
 գանքը զոր Մխիթարեան Միաբանութիւնը
 ունեցած է միշտ: Ղէպ ի մեծարելի յորեւ
 լեարբ, որ, իր կարգին, միշտ յարգող մը
 և սիրող մը եղած է Մխիթարայ Տանը:

*
 *

Ստեփան Է.Ֆ. Կուրտիկեան բնիկ պոլս-
 սացի է և ծնած 1863-ին, սերունդ պա-
 տուաւոր և բարեպաշտ գերդաստանի մը:
 Մանուկ հասակէն ան վայելած է ընտա-
 նեկան խնամեալ դաստիարակութիւն մը,
 իսկ նախնական ուսումը և կրթութիւնը
 առած իր ծննդավայրին Ս. Գէորգեան
 վարժարանին մէջ, ուր սրամտութեամբ,
 ջանասիրութեամբ և բարի վարքով կը
 փայլէր աշակերտակցաց մէջ: Այդ նա-
 խակրթարանին մէջ, ուշիմ պատանւոյն
 մտաւոր և հոգեկան կարողութիւնները զար-
 զացան իրենց բոլոր ուժով, և այդ խնա-
 մոտ կրթութեան պտուղներն եղան անոր
 ապագայ կեանքին յաջողութիւնները: Իր
 ջանասէր և ազնուական բարքին համար,
 ի սկզբանէ հետէ սիրող և մշակող եղաւ
 մեր նախնեաց լեզուին՝ և զրականութեան,
 և մինչև վերջ չթողուց բնաւ այդ ասպա-
 րէզը, որ, ոչ նուազ քան ուսուցչական
 գործունէայ կեանքը՝ պատուարեր եղաւ
 իրեն:

Դպրոցին մէջ, — ինչպէս կը հաւաստեն
 մեզ պահնջալուր վկաներ, — սիրելի էր նա
 քա հասարակ մեծերուն և ընկերներուն,
 օրինակ էր նա ամէնուն կարգապահութեան
 և փութաշնչութեան, յարգելի և պատ-
 կառելի՝ իր բոլոր զասնկերներուն առջև:

1883-ին շրջանաւարտ, պաշտօնի կո-
 չուեցաւ սոյն վարժարանին մէջ, իբրեւ
 օգնական ուսուցիչ հայերէն և թուրքերէն
 լեզուներու: Այդ ատեն ան քսան տարե-
 կան էր, բայց հասուն հասակի ծանրու-

թիւն և խոհանութիւն ունէր: Շնորհիւ իր բնական ուշիմութեան, եռանդուն ուսումնասիրութեան, երիտասարդ ուսուցիչը ճախացած էր լեզուաբանական ու գիտական հարուստ պաշարով մը: Եւ պատանեկուս թեան այդ վտանգաւոր հասակին մէջ, ուր շատերէն շատերը իրենց նպատակակէտ կ'ընեն զրօսանք և զուարճութիւն, Ստե-

Ստեփան Խ. Կուրտիկեան

փան զերծ մնաց ամէն տեսակ փոթորիկներից և ալիքներից. ամուր բռնեք էր սրտին ղեկը, որով խաղալիք չդարձաւ կրքերու բռնութեան:

Ամփոփուած ինքն իր մէջ, և առաջադրած ըլլալով մասնագէտ դառնալ թուրք, արար և պարսիկ լեզուներու, Ստեփան իր ուսուցչութեան ազատ ժամերը գործածեց խորապէս հմտանալու համար արևելեան այդ բարդ լեզուներուն զաղտնիքներուն. իր այդ փափաքը կատարուեցաւ թուրք և պարսիկ մասնագէտ ուսուցիչների ու ձեռքով, և մասնաւորապէս իր ինքնօգնութեան ջանքերով: Այդ ինքնօգնու-

թիւնն անոր հրաշալի յատկութիւն մ'էր, որ վերջ ի վերջոյ այնքան բարձրացուց զանիկա, Եւ այսօր ո՛վ չի գիտեր թէ Ստեփան Խ. Կուրտիկեան թուրք, արար և պարսիկ լեզուներու անզուգական վարպետն է, և մենք ապահովապէս պիտի չունենանք մէկը, նոյն իսկ ապագայ դարերու մէջ, որ համապատու կանգնի մեծ վարպետի կողքին:

Չորս տարի վերջ, 1887-ին, յետ օրինական գործողութեան՝ Ստեփան նոյն վարժարանին թուրքերէնի Ա. ուսուցիչ նշանակուեցաւ՝ տեղւոյն Մէարիֆ Միտիրուսեան նախագահ Ամէտ Բիզա պէյի արտօնութեամբ, որու կողմէ կը վճարուէր թուրքերէնի ուսուցչութեան թոշակը: Այդ թուականին (1887), անուանուած է նաև վարժարանին փոխ-տեսուչ:

Այդ պաշտօններուն մէջ ըստ ամենայնի յաջողութիւն ցոյց տալով, 1890-ին իրեն յանձնուեցաւ վարժարանին տեսչութիւնը, պահելով միշտ թուրքերէնի ուսուցչութեան պաշտօնը: Իր ստացած ընտիր կրթութիւնը գործածեց յօգուտ հայ մանուկներուն, որոնց այնպիսի ամուր դաստիարակութիւն մը տուաւ, որ բաւական է մտքէ անցնել միայն նոյն յարկին ներքեւ գտնուած ժամանակակից աշակերտներուն անունները, հասկնալու համար թէ որպիսի ցայտուն և խոհական ղէմքեր դարբնուած են այդ նշանաւոր և գիտնական դաստիարակին խնամքներուն ներքեւ:

Պրուսան, ի հարկէ, Ստեփան Խ. Կուրտիկեանի տաղանդին համար նեղ շրջանակ մ'էր, ուստի 1895-ին հրաժարելով Ս. Գէորգեան վարժարանի տեսչական պաշտօնէն, փոխադրուեցաւ մայրաքաղաքը, Պոլիս, ուր կենցիկ այնքան ելևէջներ ունի: Բայց ան երբեք անգործ կամ անպաշտօն չմնաց, այլ միշտ, ամէն տեղ և ամէնէն գնահատուեցան անոր բարձր արժանիքները: Այն իր կոչման մարդն էր բազմի սեղմ իմաստով: Ան ո՛չ միայն լեզուաց և գիտութեան հմուտ մ'էր, այլ և գերազանցօրէն գիտէր դասաւանդութեան հղաշակը, ձիրք՝ որ ամէնուն տրուած չէ:

Շնորհիւ այդ բարեմասնութեանց, Պրուսայի ազգային վարժարանին նախկին տեսուչը այնպիսի փայլ մը առաւ՝ որ ամէնուն նախանձելի կ'ընէր զինքը: 1895-ի սեպտեմբերին ան արդէն թուրքերէնի գլխաւոր ուսուցիչը նշանակուած էր կեդրոնական վարժարանին մէջ, և ասոր հետ մէկ տեղ երկար տարիներ պաշտօնավարած է նաև հետեւեալ վարժարաններուն մէջ:

Փատը-գիւղի վենետիկեան վարժարանը 1896-1915, որ է՝ մինչև անոր փափումը՝ հրդեհի երեսէն:

Սազըզ-Աղաճի վենետիկեան Մխիթարեան վարժարանը 1896-1923:

Վիննական Մխիթարեան վարժարանը 1897-1922:

Սազըզ-Աղաճի Ս. Լուսաւորչեան վարժարանը 1903-1923:

Բերայի Էսահան վարժարանը 1910-1928:

« Նոր Դպրոց » վարժարանը 1912-1923:

Մաքրիգիւղի Պէզագեան վարժարանը 1917-1928:

Պէզգեան Մայր վարժարանը 1898-1908:

Պէրպէրեան վարժարանը 1909-1915:

Աւստրեմանաւ վարժարանը 1916-1918:

Մերձանի իտալի վարժարանը 1908-1909:

Ուսուցչական պաշտօններու միջոցին ըլլալ տուած աջողակ և հաւատարիմ գործունէութեամբ յինքն ձգեց ո՛չ միայն Ազգին սէրը, այլ նոյն իսկ նախկին Օսմանեան կայսրութեան բարձրաստիճանեան ծանց ուշադրութիւնը, և ներկայիս ալ թուրք Հանրապետական կառավարութեան ամենամեծ համարման արժանացաւ, որ՝ յետ սեղմիչ օրէնքներու՝ անոր միայն արտօնութիւն տուաւ թուրքերէն լեզուի ուսուցչի պաշտօն վարելու կեդրոնական, Էսահան և Պէզագեան վարժարաններուն մէջ, պաշտօն զոր ան ձեռնհասօրէն կը վարէ 1923-էն ի վեր:

*
*

Բնական էր, որ Ստեփան Լ.Ֆ. Կուրտիկեանի պէս ցայտուն դէմք մը պիտի չկարենար ամփոփել լոկ ուսուցչական ասպարէզին մէջ: 1897էն մինչև 1908 թուականը զինքը կը գտնենք Ուսումնական խորհրդոյ անդամ: Ճշմարտութիւնը ըսած կ'ըլլանք պարզապէս, եթէ ըսենք որ այդ երկար տարիներու շրջանին, ան բարձրաքանդակ դէմքն էր այդ խորհուրդին, որուն շունչ և ազդեցութիւն կու տար Այդ թուականէն ետքն ալ մէկ քանի անգամ մասնակցած է Ուսումնական խորհուրդներուն՝ իրբև անդամ և Ուսնակետ: Ազգային կեանքի ամենափափուկ շրջանին՝ եղած է նաև Քաղաքական ժողովի անդամ: Այդ պաշտօնին մէջ մեծամեծ ծառայութիւններ մատուց Պէզգին իր սրամիտ և հնարագէտ հանճարով, երեսուն բերան լով քաղաքական պարագաներուն պատշաճ վարչագէտի մը դատողութիւնը (դազդ): Անշուշտ Ստեփան Լ.Ֆ. Կուրտիկեան Օսմանեան կայսրութեան պետական անուանի մարզերէն մին կ'ըլլար՝ եթէ ինքզինքը քաղաքական ասպարէզին նուիրած ըլլար: Վասն զի ան ունէր Հայ ամիրաներուն արևելեան քաղաքականութեան բոլոր ներութիւնները, անոնց տեսակէտը, մեր ազգը տիրող տարիին հետ հաշտ ապրեցը՝ նկու իմաստութիւնը, զերծ մնալով միանգամայն ամիրայական թերութիւններէն:

*
*

Ստեփան Լ.Ֆ. Կուրտիկեան՝ իր ունեցած բազմակողմանի հմտութեամբն ևս՝ ազգերնու մէջ աչքի զարնող անձնաւորութիւն մ'է: Ան միայն թուրք, արաբ և պարսիկ լեզուներու քաջ վարպետը չէ, այլ և մայրենի զասական լեզուին մէջ հմուտ մը, բուն բառով՝ հայկարան մը, և մասնաւոր նշանաւոր բանասէր մը. այս մասին համալուրդ համար՝ բաւ է կարդալ իր ինքնագիր և թարգմանածոյ գործածքները որոնց մէջ կ'արտափայլին թափանցող և

սուր միտքը, սեղմ և ախորժելի ոճը, իմաստները ճկուն և բեղմնավոր՝ ինչպես է միտքը, Սակայն լուկ ասոնց մէջ չէ ամփոփուած իր հմտութիւնը. հաւասարապէս իմաստասիրութեան և պատմութեան, օտար ազգերու գրականութեան՝ բարձրաստիճան անձին վայել և կարեոր ուսումնիրու և գիտութեանց տեղեակ է նա, որոնք և մինչև այսօր՝ իրեն միակ սիրելի գրադուստի և գրօսանքն են եղած ազատ ժամերու մէջ։ Այդ անխոնջ և բազմամայ ուսումնասիրութեան արդիւնքն են՝ հետեւեալ երկերը։

Ա. «Միրաթին Նիքեաթ», արար և պարսիկ բանաստեղծներու և փիլիսոփայներու գեղեցիկ խօսքերուն հաւաքածոն, հանդերձ անոնց թուրք թարգմանութեամբ և դուրանական հատուածներու վկայութեամբ, Հրատարակուած Պրուսա, 1887-ին (սպառած)։

Բ. «Կիւլշէնի Էտեպ», պարսկերէն ինքնագիր ոտանաւորներու և թարգմանութիւններու մէկ մասին հաւաքածոն, ձեռնած պարսիկ գիտպանին և անոր փառաբան Հրատարակուած 1901-ին։

Գ. Օսմանեան տաղաչափութիւն հայաբարբառ, հրատարակուած 1901-ին։

Դ. «Միրանիի Մուամման»։

Ե. «Զատիկ, Զատ, Սեռէ»։

Ասոնցմէ զատ ունի բազմաթիւ բանասիրական ու լեզուագիտական յօդուածներ, որոնք ցիրուցան են ազգային թերթերու մէջ։ Բաւական է յիշել մի քանիները։

Կուրտիկեան (Պ. Յ.) — Օսմաներէնը պարզել. Արեւիք 1899, Թ. 3988, 96, 4000, 10, — Բանասիրական. Սարկաւաք. Դաւազան, 4060. — Արդաղ. կապար. Շտեմարան, 4073. — Պարսկ. Հեղաբառի մասին, 4174. — Ափ, 4185. — Գէորգ Դպրին Պարսկերէն բառարանը. 1900, Թ. 4215, 25, — Հանոյալի ստուգարանութիւն. քառերու. զուարճիկ կողմը. 4249. — Ստի և Զինական կուռք. 4349. — Ժամանց, Ա. 4490. — Բ.

4496. — Գ. 4502. — Գ. 4508. — Ե. 4514. — Զ. 4520. — Է. Միւսմէտտէ. 1901, Ը. 4526. — Թ. 4531. — Հար. ցումներու պատասխանը 4565 (պէյկիր, աղջիկ, մանթար)։ — Գրական ժամանց. Արար. առածներ և իմաստուն խօսքեր. 4691, 4700, 6, 12, 18, 28. — Հայ Քանի մը մասնիկներ. 1902, 4864 ~ 68, 72. (Հմմ. Գ. Շահ. ի լեզուարանական նշմարներ, 4874-75) Այս աթիւ, 4880-81. — Մեռական հոլով. 4883. — Նուագականներ. 4889. (Հմմ. Գ. Շահ. ի 4901 լեզու. նշմար). — Ահ, ու. 4905, 6. — Աստ, ուստ, ծատ, ոյր, ոյց, 4920. — Ատ, ոտ, ու, ման, ում, ամ. 4924. — Պատ, զի, ին, յէտ, ո. 4936, Էն, Էն։

Ասոնցմէ դուրս, ան ունի բազմաթիւ անտիպ ինքնագիր և թարգմանածոյ գործեր։ Ասոնց մէջ կարեոր տեղ մը կը բռնեն թուրքերէն լեզուով գրած գաւեշտներ, յատկապէս պատրաստուած վենետիկի Մըխթարեանց Մոտայի վարժարանին համար։ Մարդ չի կրնար հաւատալ թէ ինչպէս այդ լուրջ և խոհական մարդը աստիճանաբար թատերական կտորներ՝ ուր իշխան ծիծաղն ու ժպիտը, էւ ստեղծանուններ մէջ ան յաջողոր է դնել այնպիսի ժողովրդական իմաստութիւն, այնպիսի խորիմաստ առածներ, այնպիսի մերկացըւնոց և մարակոզ ուղղութիւն, որոնք այդ գործերուն կու տան բարոյական մեծ արժէք։

Այնքան ժողովրդական դարձեր էին այդ գաւեշտները, որ ոչ միայն հայերը, այլ և օտարազգիները անհամբեր կը սպասէին ամէն տարի Մըխթարեան վարժարանէն սարքուած բարեկենդանի թատերական ներկայացումներուն, որպէս զի առիթ ունենան զուարճանալու և ծափահարելու անոնց անժպիտ հեղինակը։

Ասոնցմէ զատ՝ աշխատակցած է Պրուսայի «Ֆիլսոփ» և Պոլիս հրատարակուած «Մէքքէպ» գրական շաբաթաթերթներուն, թուրքերէն ոտանաւորները հրատարակուած են զլիւսաւորաբար «Մայիմար» գրական շաբաթաթերթին և «Իդրամ», «Ա.

րեւելք», «Մայիմար» և «Վաղբք» թերթերուն մէջ:

*
* *

Յետ տեսնելու Ստեփան Լ.Ֆ. Կուրտի, կեանքի ուսուցչական, զրական և հրապարակական կենաց գլխաւոր, գիծերը, դառնանք արդ նկատելու իր առանձնական կենաց բարեմասնութիւնները, կամ մանաւանդ իր ուժեղ ու բարձր նկարագիրը, որով ոչ նուազ կը փայլի նա քան իր հանրային պատուաւոր ծառայութիւններով:

Ինչ որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Ստեփան Լ.Ֆ. Կուրտիկեանի անձին վրայ՝ իր տարապայման համեստութիւնն է, որ է դուռն իր ներքին աշխարհի գեղեցկութեանց, լինտանի է նա ամէնուն հետ՝ որոնք իրեն կը մօտենան, իր անձէն արտաշնչուող բարոյական հրապոյրը անդրամարդիկ է: Անոնք որ զինքը առաջին անգամ կը տեսնեն՝ նախ պահ մը իր խստաղէմ երևոյթին անախորժ տպաւորութիւնը կը կրեն, բայց հազուա թէ սկսի խօսիլ, չնա գիտեր ինչպիսի շնորհ մը կը փայլի անոր անձին վրայ, որով կը մեղմէ իր դէմքին վրայ բնութեան գծած լրջութիւնը: Եւ ասոր հետ, յաճախ, երբ պաշարուած է մտերիմ բարեկամներով, մանկական վճիտ զուարթութիւն մը, ու ո՛ր է չարութենէ զերծ սրամիտ կատակաբանութիւններով համեմուտած, ձեւերու և խօսուածքի բնիկ բարեշնորհութիւն մը, եւրոպական քաղաքավարութեան բոլոր ներութիւններով շեղուած, և զոր աւելի զբաւիչ կը դարձնէ հնչուն և զօրաւոր ձայնը, որ միանալով ծանր կերպին այնպիսի հեղինակութիւն մը կ'աւանդէ որ ինքզինքը բռնուած կը զգաս տիրական հմայքի մը մէջ:

Ստեփան Լ.Ֆ. Կուրտիկեանի անժխտելի արժանիքներէն մին ալ այն է, որ ան բարձրացուց հայ մտաւորականին ու հայ ուսուցչին դիրքը հայոց մէջ: Ու Կուրտիկեան այդ արդիւնքին կրցաւ հասնիլ, որովհետեւ երբեք չզրկուեալ շողորորթելու, քննելու, Արդար և անաչառ է նա գնա-

հատելու մէջ ուրիշի արժանիքը կամ ո՛չ, չի գիտեր՝ ճերմակին սև ըսել կամ սեւին՝ ճերմակ, թէ և իր բարեկամն ըլլայ կամ թշնամին: Իրրև ուսուցիչ՝ շատ մեծ եղաւ է Կուրտիկեանի կատարած դերը: Մինչ իր շրջանին շատ մը հայ ուսուցիչներ իրենց նկարագրի տկարութեամբ ամէնէն քիչ յարգուածներն էին, ինքն ալնաժանցով, հիպոթոմով պաշարուած ուսուցիչն եղաւ, սիրելի ամէնուն՝ առանց պատկառանքէն քան մը պակսեցնելու, 'նախ՝ ամէնքը գիտէին ու կը գնահատէին անոր լուրջ հոմտութիւնը այն լեզուներուն՝ զորս կ'ուսուցանէր. յետոյ, ու մանաւանդ, ամէն ծնողը գիտէր թէ անոր ուսուցչութիւնը բարոյական խորին հաղորդակցութիւն մ'էր իր աշակերտ զակին հետ որ անոր դասերուն հետեւէին յետոյ՝ իր զաւակը անոր հօգիէն և մտքէն ցլը մը ընդունած պիտի ըլլար, բարոյապէս զերեցկացած, մտաւորապէս բարձրացած պիտի ըլլար: Իր բոլոր աշակերտներն իրմէ ուսած են հաստատրիմ հպատակներ ըլլալ իրենց պատկանած պետութեան, ճշմարտապէս սիրել իրենց՝ ազգը, մնալով ուղղամտութեան ճամբուն վրայ, սիրել թուրք և հայ լեզուները՝ և այդ լեզուներուն փառք կազմող զրական գլուխ գործոցները հասկնալու, սիրելու, իւրացը նելու արուեստը: Ինչ տարիներու մէջ տեսայ, երբ կը գտնուէի մեր Մոսկայի վարժարանին մէջ, որ անոր բոլոր աշակերտները ահա և զորութեամբ կը սերտէին անոր դասերը, որպէս զի ըլլայ թէ իրենց անհոգութեան պատճառաւ վշտանայ սիրուած ուսուցիչը, և դասաւանդութեան միջոց՝ անոր շրթունքներէն կը կախուէին, քառ մը, դիտողութիւն մը չփախցնելու համար: Այո՛, անոնք շատ կը վախճնային անկէ, բայց միանգամայն անհամբեր կը սպասէին անոր դասերուն, կարծես թէ չոր ու ցամաք նիւթեր չըլլային անոր աւանդած լեզուները, այլ իւրացանչիւրին սիրած մասնագիտութիւն մը:

Միայն աշակերտները չէին որ կապուած էին հօգրագոյն կապով մը այդ ուսուցչին հետ, այլ և Միտիթարեան վարդապետ-

ները: Եւ իրաւցնէ, երբ ամէն անգամ դասի կու գար, մենք մասնաւոր հաճոյքով մը կը սպասէինք որ ան վեր բարձրանար, դանիւնը, և անմիջապէս մտերմական շրջանակը կը կազմուէր: Սուր, կտրուկ, իմաստալից դիտողութիւններ կ'ընէր ամէն կարգացածին ու լածին վրայ, և որ մեծն է՝ երեմիի զօնաբերին խղիւրներու մէջ՝ երբ իրեն խորհուրդ կը հարցընէինք, կը գոհացնէր զմեզ իր պատրաստ ու խոհեմ տեսութիւններով: Անկեղծութիւնը իր գեղեցիկ ձերքերէն մէկն էր. կ'ըսէր ճշմարտութիւնը՝ ուր որ հարկ էր, զի ոչ մէկէ երկիւղ ունէր և ոչ շահ, և այս այնպիսի միջավայրի մը մէջ, ուր այդ ձերքը ճրագով փնտռելու էր:

Այն գործի մէջ իրեն առաջնորդ ընտրած է՝ խիղճը, և նպատակը՝ հասարակաց օգուտը և անձին ստոյգ պատիւը: Քիչ մարդիկ եղած են որ իրեն պէս թէ պաշտօնական գործերուն և թէ ընտանեկան պարտքերու մէջ ճիշդ և վերին աստիճանի կարգապահ եղած ըլլան, և չէր գիտէր ձգձգել՝ ուշացնել ժամանքը: Կարելի է առանց խառնելու և ժամացոյցը ձեռք ըրու նա՞ծ՝ սպասել անոր գալու վայրկեանին: Եւ այս ճշդապահութիւնը շատ լաւ գիտէին իր բոլոր աշակերտները որոնք միշտ բախտաւոր եղան անոր դասերէն չգրկուելու, և տարին հազիւ մէկ կամ երկու անգամ, ան ալ մեծամեծ փոթորիկներու միջոց, կը բացակայէր դասերէն, զոր միայն իբր պարտք մը չէր կատարէր, այլ իբրև իրական հաճոյք մը: Այդպիսի նկարագրով մարդ մը, ի հարկէ, անական կարգապահութեան մասին օրինակելի տիպար մը պիտի ըլլար: Հոն, տան մէջ, մենք միշտ կը տեսնէինք կարգ, կանոն, արտակարգ մաքրութիւն: Ամէնքը միշտ իրենց գործին վրայ պատրաստ, գնացող եկող անպակաս, բայց անաղմուկ: Իր արտաքինը տեսնելով՝ այցելուն պիտի կարծէր զինքը ան-

մատչելի բերդ մը, սակայն այդպէս չէ, ընդհակառակն՝ զիջող, ճկուն, անշահախնդիր, այնքան քնքոյշ որչափ ջիւրմ, արժանապատուութեան խորին զգացում մը՝ եղբայրական գորովմտ պարզութեան մը հետ, միանգամայն պատկառանք ու սէր ներշնչելով ամէնուն. առանց չափազանցութեան կարելի է զարցնել թէ նա անընդունակ է ա՛ն է տեղ զգացման, նախանձի, ցուցամոլութեան, գոռոզութեան, քինախնդրութեան, բամբասանքի, դաւի. ներքին հանգարտ բայց ամուր քաջութիւն մը՝ տիրական փափուկ հեղութեան տակ՝ բայց միշտ առանց յիսորտանքի, առանց թմրուկի, միշտ պարզ ու բնական: Իսկ թէ ինչուն այդ յարգանք ազդող դէմքը այնչափ լուրջ է, մոայլ ամպերով պատած, ուր հազիւ երբեմն թեթեւակի կը փայլի զուարթութիւնը, ասոր պատճառ իր խոհուն և բազմազգաղ կեանքն է, որով չափազանց ընկղմած իր պաշտօնին գործերուն և ուսումնական մտածութեանց մէջ, չի գիտեր երբեք սթափուլի կամ հանգիստ տալ իր մտքին ու մարմնոյն: Երբեք իր կեանքը և ոչ իսկ մի ժամ խաղերու, վայելքներու, ընկերական զբօսանքներու չծախեց բնաւ. այդ մասին, այո՛, ոխը է նա բառին բուն իմաստով:

Եւ որպէս զի պատկերը կատարեալ ըլլայ, պէտք է աւելցնել նաև թէ Ստեփան Լ. Գ. Կուրտիկեան ընտանեկան կեանքի մէջ շատ բախտաւոր եղած է, պայծառաստեղծութիւնն ունեցած ըլլալով իրեն կեանքի ընկեր ընտրելու քաջակերթ, ուսեալ, բանիմաց օրիորդ մը, Սրբուհի Մուպահեան՝ ճան, սուր միտք և գողտք սիրտ, որ տարիներով ձեռնհասօրէն վարած է Դոսպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը, Շնորհիւ այս ընտրութեան՝ ան կրցած է կազմել ընտանեկան նախաձեռնելի բոյն մը, օրէնակ հանդիսանալով երջանիկ ամուլի մը:

Հ. ՍԱԼԱ ՏԵՐ-ՄՈՎԱԿԻՍԻԱՆ

